

YOKSULLUKLA SAVAŞIN SAHTE (İKİZ) MELEKLERİ*

Alkan Soyak

asoyak@marmara.edu.tr

Son yıllarda dünyada yaşanan küreselleşme karşıtı sosyo-politik tepkiler, sürecin negatif etkilerinin giderek çok daha ön plana çıktığına işaret etmektedir. *Küreselleşmeyi; fikirlerin, insanların, mal-hizmetlerin ve sermayenin serbestçe hareket etmesi yoluyla toplumları ve ekonomileri bütünleştiren bir süreç olarak tanımladığımızda, bütünleşmeye konu olan iktisadi birimlerin yaşam standartlarının ve refahının ne yönde etkilendiği önemli bir sorun haline gelmektedir. İktisadi alanda yaşanan küreselleşme sürecinin en önemli yönlendiricilerinden birisi de IMF-Dünya Bankası'nın yapısal uyum programlarıdır. 1970'lerin sonuna doğru kronikleşen iktisadi krizin etkisiyle içe dönük sanayileşme politikalarını yürütme imkânını kaybeden ve dış borç batağına saplanan birçok GOÜ, 1980 sonrası süreçte "İkiz Kuruluşların" bu programlarını uygulamak zorunda kalmıştır. Uygulanan bu programlar birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de gelir dağılımı ve yoksulluğun derinleşmesi adına olumsuz etkilerde bulunmuştur. Bu konudaki sosyo-ekonomik ve politik rahatsızlıklar, kanımızca adı geçen kuruluşların yoksullukla daha yakından ilgilenmesine yol açmıştır. **"Yoksulluğun oluşmasına katkıda bulunan bu kuruluşlar, onunla mücadelede ne kadar samimi olabilirler?"***

Aslında Dünya Bankası 1970'li yıllarla birlikte yoksulluk sorunuyla ilgilenmeye başlamıştır. Bu yıllarda özellikle az gelişmiş ülkelerin kentsel ve kırsal alanlarının bütünleşerek gelişmesini sağlamaya yönelik projelere öncelikli olarak krediler verilmesi suretiyle yoksulluğun azaltılması hedeflenmiştir. 1980'lerin başında üçüncü dünyanın borç güçlükleri ve makroekonomik istikrarsızlıklarla çalkanmaya başlamasıyla Banka'nın politika çerçevesini büyümenin restore edilmesine yönlendirmesi söz konusudur. 1990'lara gelindiğinde ise yine yoksullukla mücadele temelinde *farklı stratejiler* oluşturulmaya başlanmıştır. 1990'ların sonunda *"Yoksulluğu Azaltma Stratejisi"* girişimiyle başlatılan çalışmalarla birlikte, Dünya Bankası yoksulluğun *ekonomi-dışı boyutlarına daha fazla ilgi duymaya başlamıştır. "World Development Report 2000-2001: Attacking Poverty"* başlıklı raporun hazırlanması aşamasında, Dünya Bankası dünyanın 60 ülkesinden 60.000'in üzerinde yoksul erkek ve kadının oluşturduğu deneyimleri bir araya getiren bir

araştırma yapmıştır. Yapılan bu araştırma (*the Voices of the Poor*) sonucunda yoksul insanların perspektifinden, yoksulluk istatistiklerinin arkasındaki insan deneyimlerinin gözler önüne serildiği iddia edilmiştir. Bu araştırmanın sonuçlarına göre yoksulluk çok yönlü ve "*ekonomi-dışı boyutları*" önemli bir olgudur; daima bir mevkie ve sosyal gruba özgüdür ve bu özgüllüklerin farkında olmak ise yoksullukla mücadelede tasarlanacak politika ve programların temelini oluşturmaktadır. Bahis konusu çalışmada yoksul insanların yaşamlarını "*güçsüzlük ve sesini duyuramamak*" gibi niteliklerle karakterize etmenin mümkün olduğundan söz edilmektedir. Bu insanlar; işverenler, piyasalar, devlet ve sivil toplum örgütleriyle olan ilişkilerinin niteliğini tanımlarken ve seçimlerini yaparken bir "*sınırlama*" ile karşılaşır. Bu tespitlerden hareketle yeni stratejide yoksullukla mücadele konusunda "*yönetişim ve kurumsallaşma*" olgularına merkezi rol atfedilmektedir. Yoksullukla ilişkili ekonomi-dışı boyutun öne çıkarıldığı bu yeni anlayışla birlikte, kamu kurumlarıyla eşgüdüm içinde özellikle sivil toplum örgütleri ve yerel kurumlarla sorununu çözmeye yönelik öneriler öne çıkarılmakta, bir anlamda yoksulların sistemden dışlanması engellenmeye çalışılmaktadır. Aslında bu uygulamalar ikiz kuruluşların "*iyi yönetim*" olgusuyla da örtüşmekte, kamusal alanda temsil edilme yetersizliği yaşayan yoksullar, küresel sermayenin güdümündeki sivil toplum örgütleri aracılığıyla "*pasifize*" edilmektedir

Kanımızca yoksulluğun ekonomi-dışı boyutuna ilgiyi kaydırarak, yapısal uyum programlarının etkisini gizlemeye çalışan bu yaklaşım, özü itibariyle ideoloji yüklü bir bakış açısının sonucudur. Dünya Bankası uzmanlarından W. Easterly'in bir çalışmasında yapısal uyum politikaları yoksulluğa sebep olmadığı gibi, bu kurumların sağladığı uyum kredilerinin daralma dönemlerinde yoksulluktaki artışı azaltma yoluyla, genişleme dönemlerinde ise yoksulluktaki düşüşü azaltarak tüketimi tedrici olarak arttırdığı ve büyüme üzerinde olumlu etki yarattığı iddia edilmektedir. Bu kredilerin benzer bir işlevi *eşitsizliği düzeltme* yoluyla da ifa ettiğinin altı çizilmektedir. Yani yoksulluk gibi sosyo-ekonomik yönleriyle çok ciddi travmalara yol açabilecek bir olgu adeta "*otomatik stabilizatör*" muamelesi görmektedir. Ancak kredilerin yalnızca dalgalanma dönemlerindeki kısa vadeli etkisini öne çıkaran bu çalışma, kredi koşullarının getirdiği daha uzun dönemli yoksullaştırıcı etkilerini ihmal ettiği gibi, borcun geri ödenmesi noktasında bu yükün *çalışanların omuzlarına* yüklendiği gerçeğini de göz ardı etmektedir.

IMF-Dünya Bankası'nın son dönemlerdeki bakış açısıyla yoksulluk olgusu yalnızca *açlığa* indirgenmemesi gereken, *"güçsüzlük ve sesini duyuramamayla"* yani *"toplumdan dışlanmayla"* nitelenmesi gereken bir sorun olarak ortaya konmaktadır. Hâlbuki kanımızca temel sorun *"güçsüzlük ve sesini duyuramamanın"* ötesinde *"karnını doyuramamadır"*. Sorunu bu şekilde koyduğumuzda ve yoksulluğu IMF politikalarının bir sonucu olarak gördüğümüzde, bu olgu hafifletilmesi ya da azaltılması gereken değil, tamamen yok edilmesi gereken bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır ki bu durumda reçete gayet açıktır; ***"IMF politikalarının ve sisteminin terk edilmesi!"***

Dolayısıyla bu perspektiften bakıldığında son yirmi yılda birçok GOÜ'de uygulamaya konulan yapısal uyum programlarının yoksulluk üzerine etkisini daha iyi anlamak ve IMF-Dünya Bankası'nın niçin yoksulluğun azaltılmasıyla *daha yoğun ve farklı bir biçimde* ilgilenmeye başladığını, hatta bunun için *"yeni kredi olanakları"* sağladığını çözümlenebilir hale gelmektedir. IMF-Dünya Bankası'nın yeni yoksulluk yaklaşımında, *"güçsüz ve sesini duyuramayan yoksullar sistem içine çekilerek yapısal uyum politikalarının sürekliliği"* amaçlanmaktadır.

Yoksulluğu üreten sistemin kendisini sorgulamayan "İkiz Kuruluşlar", yoksulluğun ekonomi-dışı boyutlarına dikkat çekerek, hafifletilmesi ve sistem içine çekilmesi gereken bir olgu olduğu yutturmacısıyla, yapısal uyumun sürdürülmesine "kılıf" yaratmaktadır. "Sahte melekler" aslında yapısal uyum kredilerinin neden olduğu yoksulluğa, son tahlilde yine borç vererek (sözde) çare aramakta, yoksulluk gibi dramatik bir olguyu "borç-kısır döngüsünün" daha da derinleşmesinin bir aracı haline getirmektedir.

5 Kasım 2006

* Bu yazı, **Bilim ve Ütopya Dergisi**'nde 2005 yılında yayınlanan "Yapısal Uyum Programları ve Yoksulluk İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme", başlıklı makaleme dayalı olarak kaleme alınmıştır. Makalenin tamamını okumak için aşağıdaki linke tıklayınız.
[http://mimoza.marmara.edu.tr/~asoyak/alkan-soyak\(yapisal.uyum-yoksulluk\).pdf](http://mimoza.marmara.edu.tr/~asoyak/alkan-soyak(yapisal.uyum-yoksulluk).pdf)